

использована не только в рамках взрослого группового тура, но и для семейного отдыха с детьми.

Список использованных источников

1. Емельянов Б.В. Экскурсоведение. М.: Советский спорт, 2007. 216 с.
2. Чирский Н.А. Экскурсоведение. Основы экскурсионной деятельности. Минск: РИВШ, 2016. 282 с.
3. Bremen erleben [Elektronische Quelle]. Zugriffsart: <https://www.bremen.de/>. Zugriffsdatum: 22.02.2020.
4. Die Bremer Stadtmusikanten [Elektronische Quelle]. Zugriffsart: https://www.sagen.at/texte/maerchen/maerchen_deutschland/brueder_grimm/bremerstadtmusikanten. Zugriffsdatum: 22.02.2020.
5. Skalecki G. European Heritage Label: Der Dom zu Bremen als Zentrum der Missionierung des europäischen Nordens [Elektronische Quelle]. Kurzstatement anlässlich des ICOMOS-Workshops „European Heritage Label und Weltkulturerbe“ am 20./21. November 2009 in Berlin. №1. 2010. Zugriffsart: <https://edoc.hu-berlin.de/bitstream/handle/18452/7782/skalecki.pdf>. Zugriffsdatum: 22.02.2020.

* * *

Одинець Олена Олександрівна,

студентка 4 курсу факультету історії та географії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (Полтава, Україна);

Бабенко Людмила Леонідівна,

докторка історичних наук, професорка, завідувачка кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (Полтава, Україна)

Особливості та специфіка навчального процесу в земських навчальних закладах професійної освіти Полтавщини в XIX – на початку XX століття

Висвітлення цієї теми на мікрорегіональному рівні, на прикладі Полтавської губернії, як регіону з найбільшим відсотком українського населення (за даними перепису 1897 р.), дозволяє не лише розв'язати конкретно-історичні завдання, пов'язані з аналізом взаємодії влади й населення, з'ясуванням ступеню забезпечення різних верств освітою, виявленням тенденцій щодо організації навчально-виховного процесу тощо, а й прокласти своєрідний

«місток» між минулим і сучасністю, розробити практичні рекомендації для нівелювання можливих ризиків.

У галузі поширення технічних, промислових і ремісничих знань найбільші досягнення з-поміж земств Лівобережжя належали Полтавському губернському земству. До навчальних закладів Полтавського губернського підпорядкування й утримання належали Полтавське (Дігтярівське) ремісниче училище, Миргородська художньо-промислова школа ім. М. Гоголя, Дігтярівська ткацька майстерня, Опішнянська інструкторська струнна навчальна майстерня, Полтавська зразкова столярно-різьбярська майстерня, Решетилівський та Смілянський ткацькі навчально-показові пункти [1, с. 106-108].

Курс навчання у школі становив три роки. При ній діяв підготовчий клас, котрий забезпечував елементарний рівень знань для вступу до школи. До нього приймалися діти віком від 11 до 14 років, що закінчили початкове народне училище. У перший клас зараховувалися діти віком від 12 до 15 років усіх станів і віросповідань, котрі закінчили курс двокласного міністерського училища або витримали відповідну співбесіду. Умовою зарахування в підготовчий чи перший клас були вступні іспити [2, с. 217].

Згідно з програмою Дігтярівського ремісничого училища на навчання ремеслам відводилося 4 год. на день. Однак, на думку дописувача часопису «Земський огляд», «за такий незначний час при великих зусиллях ученя може дещо дізнатися, до чогось пристосуватися, але сформувати в нього знання і вміння, з допомогою яких він міг би бути забезпеченим у боротьбі за існування, – просто жарт, приємний хіба що для теоретиків». Вихід з окресленої ситуації вбачався в тому, що ремісничі училища, які організовувалися земствами, мали поставити мету – підготовку досвідчених сільських механіків і ремісників, тобто таких, «які повинні працювати в селі та для села». А тому невідомим автором часопису «Земський огляд» пропонувалося: починати навчання ремеслам із 14-річного віку; зараховувати до ремісничих училищ «цілком грамотних дітей»; запроваджувати п'ятирічний курс навчання; організувати земські заводи-училища, на яких би виготовляли і ремонтували «землеробські машини і знаряддя». Саме такий підхід до навчання, на думку дописувача, мав би забезпечити «різноманітну живу практику ремісничому заняттю» [4, с. 10].

Полтавські земства брали до уваги окреслені проблеми і намагалися їх вирішувати. Так, в одному із земств губернії було організовано нижчу ремісничу школу із взуттєвого та валізного ремесел. Термін навчання у школах становив чотири роки. У першому класі на підготовку спеціалістів відводилося 28 год. на тиждень, у другому – 30 год., у третьому – 32 год., в четвертому – 48 год., що дозволяє стверджувати про створення умов для оволодіння професією в закладах. Вихованці опановували впродовж навчання багато видів різних робіт зі спеціалізації. Так, відповідно до навчальної програми нижчої ремісничої школи із взуттєвого ремесла в першому класі учні здобували такі вміння: виготовлення з пряжі кінців із пришиванням щетини; обметування шкіри; підшивання ремінців; вправляння з підбивання цвяхами на старому взутті; вшивання устілок, підбивання каблуків; виготовлення лікарняного і простого дитячого взуття.

У другому класі вихованці вчилися виготовляти дитяче взуття (чоботи, туфлі, дитячі черевики тощо) та просте жіноче взуття на цвяхах; оздоблювати підошви і каблуки та працювати з ножем: обрізування підошви і каблука. Вже у третьому класі учні переходили до виготовлення чоловічого, жіночого взуття та взуття зі шкіряним каблуком, навчалися під керівництвом вчителя розкрювати за кресленнями шкіру, ознайомлювалися із заготовкою взуття. І лише в четвертому класі, після набуття навичок роботи з рантовим і виворітним чоловічим і жіночим взуттям, учні мали право приступати до практичної діяльності. Слід зауважити, що учні могли опанувати не всі види роботи. Скажімо, виготовлення взуття з дерев'яним каблуком доручали лише найбільш успішним учням [5].

Опанування валізного ремесла відповідно до навчальної програми розпочиналося у першому класі з навичок роботи з голками: приготування голок для шиття; пришивання пряжок до ременів; зашивання пряжки; оздоблення ременів; виготовлення ручок для багажних ременів, валіз, сумок, шкільних сумок різних фасонів, рюкзаків, віжок і т. ін. У другому класі учні навчаються виготовляти валізи простої конструкції; виконують роботи із зав'язування вузлів, вузлових вуздечок. У третьому класі вихованці вже переходять до виробництва валіз, а в четвертому – жорстких і м'яких портфелів, хомутів і лямок [6].

Для вирішення загальних питань, що стосувалися ремісничого училища, обиралася Рада з викладачів, котрою керував інспектор. Рада скликала щомісяця. До її компетенції відносили такі питання: укладання навчальної програми з кожної дисципліни; підбір підручників; виписка книг для бібліотек, засобів навчання; прийом до ремісничого училища, переведення з класу в клас і звільнення учнів, видача їм атестатів; організація благоустрою навчально-виховної діяльності училища та ін. [3, с. 201-202]. Ці питання були основою для функціонування ремісничих шкіл не лише земських, а й приватних, громадських та державних.

Слід зазначити, що діяльність земств у царині професійної освіти все ж таки дала певні практичні результати. Насамперед, сприяла збільшенню кількості шкіл різних типів відповідно до потреб населення, інтересів і здібностей учнів, впроваджувала принцип безкоштовності навчання.

Отже, зміст освіти земських професійних шкіл був спрямований на підготовку кваліфікованих спеціалістів у певній галузі виробництва. Задля цього земства надавали субсидії закладам інших відомств, створювали ремісничі відділи при початкових школах (викладання ремесел, уроки рукоділля), сприяли відкриттю різних професійних шкіл (учительські семінарії, нижча реміснича школа взуттєвого та чемоданного ремесла, жіноча швейна та в'язальна школи тощо), дбали про фінансування, матеріально-технічне оснащення, засоби навчання.

Список використаних джерел

1. Благова Т.О. Розвиток шкільної і професійної мистецької освіти на Полтавщині (друга половина XIX ст. – початок XX ст.): навчальний посібник. Полтава: Оріяна, 2009. 240 с.
2. Бояренцев С.М. История учебных заведений Полтавы до 1917 года. Полтава: ООО «АСМА», 2013. 443 с.
3. Кузьмин Н.Н. Низшее и среднее специальное образование в дореволюционной России. Челябинск: Южно-Урал. кн. изд-во, 1971. 278 с.
4. Мармазова О.І. Просвітницька діяльність земств в Україні (кінець XIX – початок XX століть): автореф. дис.... канд. іст. наук: 07.00.01. Донецьк, 1998. 16 с.
5. Обметко О.М. Внесок земських установ України у справу народної освіти наприкінці XIX – початку XX ст. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/28992>

6. Прокопенко Л. Політика російського уряду щодо розвитку професійної освіти в Україні в другій половині XIX – на початку XX століття. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01\(5\)/11pllpto.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01(5)/11pllpto.pdf)

* * *

Пищулова Анастасия Павловна,

магистрант Витебского государственного университета имени П.М. Машерова
(Витебск, Беларусь);

Дулов Анатолий Николаевич,

кандидат исторических наук, доцент, заведующий кафедрой истории Беларуси
Витебского государственного университета имени П.М. Машерова
(Витебск, Беларусь)

Рождение футбола в Витебске в начале XX века

Футбол – один из самых популярных видов спорта в Республике Беларусь. На постоянной основе проводится чемпионат и кубок страны по футболу. Тем не менее, история развития футбола в регионах изучена недостаточно. Основной целью исследования данной темы является систематизация и приведение в хронологический порядок всех имеющихся данных о развитии футбольного движения в городе Витебске.

На вопрос, когда и где появился футбол в Беларуси, есть однозначный ответ: в начале XX века, в губернских и крупных уездных центрах. Появление данной игры в нашей стране связывают с футболистом из России А.Либманом, который устроился на работу в Гомельское отделение Орловского банка. Именно он приобрел к новой игре учащуюся молодежь. И уже к осени 1910 года любители данного вида спорта объединились в Первую гимназическую футбольную команду [1, с. 5].

В Витебской области футбол также стал развиваться с начала XX века. После 1910 года были созданы первые футбольные команды — на юго-западе города (район Пролетарской площади) и среди железнодорожников. Молодой вид спорта не пользовался большой популярностью среди жителей Витебска. Правда, накануне Великой Октябрьской социалистической революции уже было создано несколько простейших футбольных полей, на которых и проходили игры любительских команд.